

שיעור הלכתי שבועי מפני מורנו ורבנו
הרה"ג דוד שלום נקי שליט"א
מו"צ ומחבר סדרת הספרים "בהלכה ובאגדה"

השיעור נמסר בימי ראשון בשעה 18:00
בבית המדרש הגדול "ברכת יצחק" דימונה

והתענג בדשן

"והתענג בדשן נפשכם, הסו אִזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם" (ישעיה נה ב)

כוחם של חכמי ישראל ממתן תורה

באור הויכוח בין משה רבנו למלאכים בקבלת התורה. גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת. "לא בשמים היא" - חכמי ישראל שולטים על העולם הזה והעולם הבא, וגדול כוחם יותר מבת קול ונביא. "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה". באור הענין: "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא?!"

תורה זה לא עוד ספר לימוד

א. היום נדבר קצת מענייני קבלת התורה, להבין את מהות הענין. הרי ברור שהתורה היא לא עוד ספר לימוד כמו להבדיל שאר החכמות, התורה היא משהו אחר לגמרי, היא תורת אלוקים חיים, משהו רוחני. היא לא חיבור של בן אדם שכתב דברים מעניינים ויפים, התורה היא מעל הטבע, היא מיוחדת לעם ישראל בלבד, גוי לא יכול להבין את התורה כהוגן, כמו שאמרו במדרש (איכה פרשה ב אות ג): "אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים - תאמין, יש תורה בגוים - אל תאמין". את התורה קיבלנו בהר סיני מידי של בורא עולם, מילה במילה הכתיב לו הקב"ה למשה רבנו, "הִלַּל בְּקֶתֶב מִיַּד ה' עָלַי הַשְּׁפִיל". וכדברי הגמרא בסנהדרין (צט ע"א): אפילו אמר כל התורה כולה מן השמים, חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה מפי עצמו, זהו (במדבר טו לא): "כִּי דַבַּר ה' בְּזָה". ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזרה שוה זו - זה הוא "כִּי דַבַּר ה' בְּזָה". ואנחנו יודעים את המשך הפסוק: "כִּי דַבַּר ה' בְּזָה, וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפֵּר, הִפְרַת תְּכַרְת הַהוּא, עֲוֹנָה בָהּ", השם יצילנו.

הויכוח בין משה רבנו למלאכים

ב. בגמרא מסכת שבת (פג ע"ב) אמרו: בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו? אמר להם: לקבל את התורה בא. אמרו לפניו: חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד [974] דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?! "מה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וְגַן אֲדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ"?! "ה' אֲדֹנָינוּ, מֶה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר תִּנְהַח הוֹדֵךְ עַל הַשָּׁמַיִם" (תהלים ח), [כלומר תן את התורה למלאכים שהם בשמים]! אמר לו הקב"ה למשה, החזר להם תשובה. אמר לפניו, רבונו של עולם, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו, אחוז בכסא כבודי והחזר להם תשובה. אמר לפניו, רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתוב בה? "אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֶבְדִים", אמר להם למלאכים, וכי למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?! ועוד, מה כתוב בה? "לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים", וכי בין העמים אתם שרויים שעובדים עבודה זרה? ועוד מה כתוב בה? "זְכוּר אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ", וכי מלאכה אתם עושים, שצריכים לשבות? עוד מה כתוב בה? "לֹא תִשָּׂא", וכי משא ומתן יש ביניכם?

עוד מה כתוב בה? "כִּבְדוּ אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ", וכי אב ואם יש לכם? עוד מה כתוב בה? "לֹא תִרְצַח, לֹא תִנְאֻף, לֹא תִגְנוֹב", וכי קנאה יש ביניכם? יצר הרע יש ביניכם? מיד הוודו לו להקב"ה, שנאמר: "ה' אֲדֹנָינוּ, מֶה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ, וַאִילוּ "תִּנְהַח הוֹדֵךְ עַל הַשָּׁמַיִם", לא אמרו.

צר הקב"ה קלסתר פניו דומה לשל אברהם

ג. והנה במדרש (שמות רבה פרשה כח אות א) כתוב: בשעה שבא משה לקבל את התורה, ביקשו מלאכי השרת לפגוע במשה. מיד צר הקב"ה את קלסתר פניו דומה לשל אברהם, אמר להם למלאכים: אין אתם מתביישים ממנו?! לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, [חמאה וחלב, ושלוש לשונות בחרדל]?! אז הסכימו לתת את התורה למשה. אמר לו הקב"ה למשה, לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם.

שש שאלות

ד. ויש להבין מה באמת היה, כי מהגמרא לעיל רואים שמשה רבנו השיב תשובה למלאכים, ואילו במדרש מובא שהקב"ה הפך את פניו של משה כאברהם, ובגלל שאכלו בביתו הסכימו לתת לו את התורה? **עוד** יש להבין, מה הרעיון בזה לשנות את פניו של משה לאברהם, וכי הקב"ה "עובד" על המלאכים, הרי באמת הוא לא אברהם, ולא אכלו בביתו? **עוד** יש להבין, לדוגמא, אדם שאירח בביתו את חברו, היתכן שלאחר מספר ימים יאמר לו לאורח, תן לי מתנה כי אכלת בביתי? אם כן גם אם נאמר שבאמת זה אברהם, וכי בגלל שאירח את המלאכים והאכיל אותם, צריכים לתת לו מתנה? **ועוד**, יתכן אולי להבין, אם הוא היה מבקש מתנה בשווי הסעודה שהאכיל אותו, אבל אם יבקש נברשת זהב ששווה פי אלף מכל הסעודה, הרי זה מגוחך? והיאך כאן המלאכים נותנים מתנה את "התורה" הנחמדה מזהב ומפז רב, ומתוקה מדבש ונופת צופים, בשביל שאכלו חמאה וחלב ושלוש לשונות בחרדל? **ועוד** נתאר לעצמנו שהמארח ילך גם לשכנים של האורח, ויאמר להם, השכן שלכם אכל בביתי, לכן על כולכם להביא לי מתנות, הלא יגלגלו אותו מכל המדרגות, וללעג וקלס יחשב. אם כן, איך אפשר לבקש מרבבות רבבות מלאכים בשמים, שיוותרו על התורה ויתנו אותה במתנה לעם ישראל, בגלל ששלושה חברים שלהם אכלו פעם אצל אברהם?! **ועוד** אף אם התורה תינתן לבני אדם, אבל מי מונע מהמלאכים ללומדה, ואם כן, מה איכפת להם שעם ישראל יקבלו את התורה?

למי תהיה השליטה על העולם?

ה. כדי להבין את הענין נקדים לבאר שאלה מפורסמת, כשמשה רבנו ענה למלאכים שהתורה לא בשבילם, כי ישנם בה ציונים שאין להם שייכות בהם, כמו "כבוד את אביך ואת אמך", לא תרצח וכו', וכי המלאכים לא ידעו זאת?! הרי בודאי שידעו! אם כן, מה חידש להם משה, שבגלל זה כבר הם הסכימו שיקח את התורה? אלא רבותינו מבארים שהויכוח בין משה למלאכים, לא היה ויכוח פשוט אם קיום התורה והמצוות בפועל שייך במלאכים או לא, הם ידעו שאין להם אבא ואמא, והם לא יצאו ממצרים וכו', אלא הויכוח היה הרבה יותר

מי צריך להתבטל מפני מי?

ז. בנוהג שבעולם כשישנם שני אנשים, אחד חשוב ואחד פשוט, מי צריך לבטל דעתו מפני מי? ברור שהפשוט מפני החשוב. למשל: תלמיד חכם חשוב שאירח בביתו אדם פשוט, והחכם המארח נוהג לאכול הכשר מסוים ומגיש לפני האורח ממאכל זה, אם יאמר האורח שאינו רוצה לאכול כי הוא נוהג להדר ולהחמיר, הרי זה חוסר דרך ארץ וחוצפה כלפי החכם, שכיון שאתה פחות חשוב, צריך אתה להתבטל כלפי החכם. בבית שלך תחמיר, תהדר, כי ה' הטובה עליך, אבל אצל החכם תתבטל! לעומת זאת, אם היה להיפך, שאירח הפשוט את החכם החשוב, והמארח יגיש לחכם מהמאכל, אם יאמר החכם שהוא מחמיר ומהדר שלא לאכול, בודאי שהתנהגותו מובנת, שכיון שהוא חשוב אינו צריך להתבטל כלפי הפשוט. ומעתה, אם נאמר שהמלאכים חשובים ודרגתם גבוהה מבני האדם, אם כן מדוע כשהתארחו אצל אברהם, ביטלו את הנהגתם הקבועה שלא לאכול, ואכלו בשביל לכבדו ולשמחו, אלא ודאי שבמעשה זה הם הוכיחו שהם פחות חשובים. ואת זה הזכיר הקב"ה למלאכים, על ידי שצר קלסתר פניו של משה כאברהם, ואמר להם: "לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בביתו?" כי בודאי לא בגלל שאכלו בביתו עליהם להכיר לו טובה ולתת לו את התורה, אלא בזה שאכלו, גילו שהם פחות חשובים מבני אדם. ולכן גם מובן, שלמרות שרק שלושה מלאכים אכלו, כל המלאכים הפסידו את התורה, כי כאשר שלושת מלאכים הגדולים - מיכאל, גבריאל ורפאל, אכלו אצל אברהם, הם גילו על כל המלאכים, שכולם בדרגה פחותה מבני האדם. נמצא שדברי הגמרא במסכת שבת ודברי המדרש, משלימים אחד את השני. פניו של משה שנעשו כאברהם, היא הוכחה לתשובתו של משה שדרגת האדם גבוהה יותר, כי אפשר לשוב בתשובה מהעברות, וכך להגיע לדרגות אל על. ולכן ראוייה היא התורה לינתן לבני האדם, אף שבכך שליטת העולם תהיה בידיהם מכת התורה. (עיין שער בת רבים, יתרו) כאן אנו רואים כמה גדול כוחם של חכמי ישראל, שמאז קבלת התורה, יש בכוחם לשלוט גם על השמים, ולהלן נוכיח את זה ממספר דוגמאות.

כוחם של חכמי ישראל

ח. נקרא מעט מדברי הר"ן בדרשותיו (דרוש י"א) במעלת חכמי ישראל וכוחם העליון על הבריאה כולה. וזה תוכן דבריו: "על פי התורה אשר יורו, ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז י"א), ובא בקבלה: אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין. כלומר, אפילו ברור לך שאין האמת כדברי הוראת הסנהדרין והחכמים, אף על פי כן שמע אליהם, כי כן ציוה ה' יתברך שנהג בדיני התורה ומצוותיה, כפי מה שיכריעו הם, יסכימו לאמת או לא יסכימו. וזה ענין רבן גמליאל שציוהו לרבי יהושע שיבוא במקלו ובמעותיו ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו, וכן עשה. [כמבואר בגמרא ראש השנה (כה ע"א) שרבן גמליאל נשיא ישראל קבע באיזה יום יחול ראש השנה, ורבי יהושע לא הסכים לחשבונו, ונמצא שיש הבדל ביניהם אימתי יחול יום הכיפורים. שלח רבן גמליאל לומר לרבי יהושע: גוזרני עליך, שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונוך [להראות שאין זה

זה רצון ה' שתוריד את הראש.

שוב מעשה שהיה לפני כ-40 שנה, בבחור ישיבה שנהג שלא לאכול פירות וירקות של היתר המכירה בשמיטה, והוזמן אצל רב גדול מאוד שנהג לאכול. בשמוע האורח שאמורים להגיש לו ממאכלים אלו, הלך לשאול את פי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל, כיצד ינהג? ענה לו הרב: "שמיטה בזמן הזה מדברנו, וכבוד תורה מדאורייתא, אם כן תוריד את הראש ותאכל, ואל תזלזל בכבוד התורה".

וכן למשל, מפורסמת המחלוקת בענין ברכת הבמבה, ומרן הראש"ל שליט"א פסק לברך עליה "האדמה", וכן מנהיגו משכבר השנים. והנה אם אדם התארח אצל תלמיד חכם גדול שמברך "שהכל", בודאי שאינו דרך ארץ שיברך על ידו "האדמה", "הגם לקבוש את המלכה עמי בְּיַת". ותן לחכם ויחכם עוד, במקרים שונים כהנה וכהנה, שהעיקר הוא מה רצון ממני, וכמו שנאמר (דברים י"ב): "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מִה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׂאל מֵעַמּוֹ", על היהודי מוטל בכל רגע ורגע להתבונן, מה רצון השם ממני. וכבר אמר שלמה בחכמתו (משלי י"ט): "הוֹלֵךְ בְּתַם יִלְךְ בְּטוֹחַ", ואין ספק שהשוקל דרכיו ומעשיו שחלילה לא יפגע בחכם היושב אצלו, ובפרט שהוא מארח אותו, עליו יש להליץ את דברי הגמרא (סוטה ה"ב) "כל השם אורחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישותו של הקב"ה, שנאמר (תהלים נ"ב) "וְשֵׁם דְּרָךְ, אֲרָאנוּ בְּיַעַשׂ אֱלֹקִים", אל תקרי ושם אלא ושם דרך. השם יזכנו שלא נכלם ולא נכשל לעולם ועד.

מהותי. המלאכים ידעו שברגע שהתורה תינתן לבני האדם, כל כח השליטה על העולם הצפון בתורה, ינטל מהם וימסר בידי בני האדם, ולזה הם לא רצו להסכים, כי איך יתכן שבני אדם הקרוצים מחומר, ישתלטו על הבריאה כולה כולל גם על מה שקורה בשמים, כמו למשל קביעת החגים והמועדים, שכאשר חכמי ישראל יקבעו כאן בארץ את זמני ראשי החודשים על פי ראייתם בלבנה, כך יקבלו גם בשמים. למשל, אימתי יחול ראש השנה - א' בתשרי, שבו יושב הקב"ה ודן את כל באי עולם, בשמים כפופים לקביעה של חכמי ישראל, הקב"ה וכל פמליא של מעלה ממתנינים לחכמי ישראל שיקבעו את יום ראש השנה, ולפי זה באותו יום ישב הקב"ה וידון את העולם. וכן אמרו במדרש (ליקוט שמעוני בא פר' קצ, קצא) מתכנסים מלאכי השרת אצל הקב"ה ואומרים לפניו: "רבנו של עולם, אימתי ראש השנה?" והוא אומר: "ולי אתם שואלים? אני ואתם נשאל לבית דין של מטה!" אם גזרו בית דין של מטה ואמרו "היום ראש השנה", אומר הקב"ה למלאכים: "העמידו בימה, והעמידו סגורים והעמידו ספיקטורים [מקטרגים], מפני שגזרו בית דין של מטה ואמרו היום ראש השנה!". נשתהו העדים לבוא, או נמלכו בית דין לעברה למחר [החליטו לדחות את קידוש החודש למחר] - הקב"ה אומר למלאכי השרת: "העבירו בימה, ויעבירו סגורים ויעבירו ספיקטורים, שגזרו בית דין של מטה ואמרו, ראש השנה למחר" (השווה ראש השנה ח רע"ב). פלא פלאים, הקב"ה כביכול תלוי לפי בית דין של מטה. כמו כן נראה בהמשך שעל ידי קבלת התורה, יהיה כח לחכמי ישראל גם לקבוע למי יש חלק לעולם הבא, ולמי אין. דבר כזה, המלאכים לא קיבלו! לא יכול להיות!!! בני אדם שנכשלים וחוטאים ועוברים עבירות, לא יתכן שיקבלו כח אדיר שכזה להחליט גם על השמים! לכן עדיף שהתורה תשאר אצל המלאכים שאין להם חטאים לעולם, וכולם קדושים וטהורים. אך לעומתם משה רבנו טען, נכון שבני האדם חוטאים ועושים עבירות ופשעים, אך כל נשכח שב"מקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד" (ברכות לד ע"ב), ועל ידי שהאדם חוזר בתשובה ומתעלה, יכול להגיע לדרגות גבוהות יותר מהמלאכים, וכמו שאמרו (סנהדרין צג ע"א): "גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת". נמצא אפוא שעדיין ראויים בני האדם שהתורה תינתן להם, כי יכולים הם לעלות בדרגות גבוהות יותר ויותר מהמלאכים.

ההכרעה רק בידי הקב"ה

ו. ועתה, בוויכוח כזה בין משה רבנו למלאכים, מי יכול להכריע אם לא הקב"ה בכבודו ובעצמו?! וכך באמת היה, הקב"ה הכריע כמשה, והיכן רואים זאת? כשאמר לו הקב"ה: "אחוזו בכסא כבודי והחזר להם תשובה", רמז לו, תענה להם שיש תשובה בעולם, ואף אם בני האדם חטאו, אבל יכולים לשוב בתשובה, כי "גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד" (יומא פו ע"ב), ובזכות התשובה דרגתם יותר מצדיקים גמורים, שהם למעלה ממלאכי השרת, נמצא אם כן שאפשר שתהיה דרגתם של בני האדם כל כך גבוהה אפילו למעלה מהמלאכים. וכדי להוכיח ולברר טענה זו שדרגתם של בני האדם למעלה מהמלאכים, מה עשה הקב"ה, הפך את קלסתר פניו של משה כאברהם, ובזה רמז לו שבני האדם דרגתם גבוהה יותר, הכיצד?

¹ בזמנו שהיינו גרים בעיר ביתר עילית, היינו זוכים הרבה להתקרב לצדיק הגאון רבי יהושע ממנו זצ"ל (מחבר שר"ת עמק יהושע ועוד), כי רבות היה מתארח אצל בתו וחתנתו שליט"א, והיה מתפלל בבית הכנסת שהייתי מכהן שם כרב. וכשזכינו שהרב התארח שם בכל חג הפסח, אז במוצאי החג הלכנו לאכסניא שהרב שם, לכבוד המימונה כמנהג בני עדת מרוקו, והרב כיבד אותנו במופלטה המסורתית, ואמר שניטול ידים ונברך "המוציא". והנה אף על פי שהמנהג הרווח לא כן, וכמעט כולי עלמא מברכים "מזונות", אבל כיון שהרב אמר לי ככה לעשות, עשיתי, בלי שאלות, ובלו קושיות ותירוצים, נטלתי ידים בברכה, וברכתי "המוציא", וברכת המזון. כי צריכים לדעת להתבטל כלפי הגדולים. ואף אם כלפי שמיא גליא שההלכה היא לברך "מזונות", אבל אותנו צריך לעניין מה רצון השם מאיתנו, ואין ספק שזה רצון השם להתבטל לגדולים. ועיין להלן (אות י"ג) מה שהבאנו בזה מדברי הר"ן.

כיוצא בזה שמעתי פעם על הרה"ג אברהם רובין שליט"א בעל הכשר "בד"ץ מהדרין", שהיה רגיל לבקר הרבה בבית האדמו"ר רבי אלעזר אביחצירא זצוק"ל, והרב כדרכו בקודש בסעודות שמחה והילולות היה מחלק ויסקי למשתתפים, וכשמזג לרב רובין, אף על פי שהוא לא היה נוהג לשתות ויסקי, כדרך אחינו האשכנזים שלא נוהגים במשקאות אלו, אך גם מחשש ששמע שאולי יש בעיות בזה בהכשר, בכל זאת אצל הרב היה שותה, כי צריך לדעת, אתה עכשיו נמצא בבית של הגדול, תתבטל לגדולים.

לבית המדרש, אמר לחכמים בואו ונתחיל לדרוש ברבותינו, ולא בחברינו.

יא. ועוד אמרו שם (קד ע"ב) אמר רב יהודה: ביקשו למנות עוד אחד [שלמה] שאין לו חלק לעולם הבא, לבד משלושת המלכים, ובאה דמות דיוקנו של אביו [דוד המלך] ונשתטחה לפניו לבקש שלא ימנוהו עמהם - ולא השגיחו עליה. באה אש מן השמים וליחכה אש בספסליהם - ולא השגיחו עליה. יצאה בת קול ואמרה להם (משלי כב ט): "חֲזִיתָ אִישׁ מְהִיר בְּמִלְאֲקָתוֹ, לִפְנֵי מַלְכִים יִתְיַצֵּב", מי שהקדים ביתי [בית המקדש] לביתו, ולא עוד אלא שבביתי היה מהיר ובנאו בשבע שנים, ואילו את ביתו בנה בשלש עשרה שנה, לפני מלכים [גן עדן] יתיצב, "בֵּל יִתְיַצֵּב לִפְנֵי חֲשָׁכִים [גהינם]" - ולא השגיחו עליה. עד שיצאה שוב בת קול ואמרה (איוב לד א): "הִמְעַמְּךָ יִשְׁלַמְנָהּ פִּי מְאֹסָתָּ, פִּי אֶתֶּה תִּבְחַר וְלֹא אָנִי" - מה לכם למאוס [בשלמה] לומר שאין לו חלק לעולם הבא, השאירו ההחלטה בידי!

יום הכיפורים]. הלך רבי עקיבא אצל רבי יהושע ומצאו בצער על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכיפורים שלפי חשבוננו. אמר לו רבי עקיבא, יש לי לומר שכל מה שעשה רבן גמליאל - הרי זה עשוי, שנאמר וכו', כי סמכה התורה בכל אופן על מה שקבעו הנשיא ובית הדין. מיד נטל רבי יהושע את מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכיפורים להיות בחשבוננו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמיד! רבי - בחכמה, ותלמיד - שקבלת את דברי. ע"כ. כי אחר שה' יתברך מסר את ההכרעה לחכמים מה שסיכמו הם, הוא מה שציוה ה' בדבר ההוא. ועל זה אנו בטוחים במצוות התורה ובמשפטיה, שהם מקיימים רצון ה' יתברך בהם. שהשם יתברך מסר ההכרעה לחכמי הדור, וציונו שנמשך אחריהם, ונמצא שמה שסיכמו הם בדבר מהדברים, הוא מה שנצטווה משה מפי הגבורה.

גדולה הכרעת חכמי ישראל יותר מבת קול ונביא

ט. וגם נאמין, שאם הסכימו חכמי ישראל היפך האמת, ונדע כן על ידי בת קול או נביא, אין ראוי שנסור מהסכמת החכמים. וזהו ענין רבי אליעזר הגדול וחכמים בענין תנורו של עכנאי (בבא מציעא נט ע"ב), שאף על פי שנתן רבי אליעזר אותות גדולים וחזקים שהאמת כדבריו, וגם יצאה בת קול מן השמים ואמרה "מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", אף על פי כן לא הסכימו עמו. לפי שלא מסר השם יתברך הכרעת ספיקות התורה לנביא, ולא לבת קול, אלא לחכמי הדור, וזהו שעמד רבי יהושע על רגליו ואמר: "לא בשמים היא", אין משגיחים בבת קול, שכבר ניתנה לנו התורה, וכתוב בה: "אחרי רבים להטות". ומספרת הגמרא שבאותה שעה מצא רבי נתן את אליהו הנביא, ושאל אותו: מה עושה הקב"ה כשרואה שלא שמעו חכמי ישראל לבת קול? אמר לו אליהו: מחיך הקב"ה ואומר: "נצחוני בני, נצחוני בני". כי זהו רצון השם שנפסוק כחכמי ישראל ולא להשגיח בבת קול.

חכמי ישראל מחליטים מי יכנס לגן עדן ומי לא

י. כמו כן ראינו שרבותינו יש להם אף כח לדון ולקבוע למי יש חלק לעולם הבא ולמי אין, כמו שאמרו (סנהדרין צ ע"א): שלשה מלכים וארבעה הדיוטות, אין להם חלק לעולם הבא. שלשה מלכים: ירבעם בן נבט, אחאב ומנשה. ארבעה הדיוטות: אחיתופל, בלעם, גחזי, דואג. ומסופר שם (קב ע"ב) על רב אשי שכאשר סיים את הלימוד בישיבה, אמר להם: למחר נדרוש בחברינו המלכים שהיו תלמידי חכמים כמותנו, ואין להם חלק לעולם הבא. והנה בלילה בחלום בא מנשה לרב אשי [כדי להניאו מקביעתו] ואמר לו, וכי אני חברך או חבר של אביך, שאתה קורא לי חבר? אם אתה חברי בתורה, אשאל אותך שאלה ונראה אם תדע לענות? כשמברכים ברכת "המוציא" על הפת, מאיזה מקום בפת צריך לבצוע? אמר לו רב אשי אינני יודע. אמר לו מנשה, אינך יודע מאיזה מקום בפת צריך לבצוע, ואתה קורא אותי חברך?! אמר לו: תלמד אותי, ומחר אני אדרוש זאת בשמך בבית המדרש. אמר לו: בוצעים ממקום שנקרמו פניה של הפת בתנור [אם הביאו לפניו פרוסת לחם לא יבצע באמצעיתו במקום הרך, אלא בקשה שנאפה יפה. רש"י] אמר לו רב אשי, מאחר שהייתם כל כך חכמים, מדוע עבדתם עבודה זרה?! אמר לו מנשה, אם היית בדורונו, היית מגביה שפת חלוקך מבין רגליך שיקל לך לרוץ מהר יותר, מפני יצר הרע של עבודה זרה שהיה כל כך שולט. למחרת כשנכנס רב אשי

גם אם פסקו היפך האמת, אין השפעה שלילית!

יב. ממשיך הר"ן: אחר שבארנו שאף אם נדע על ידי בת קול או נביא שהסכימו חכמי ישראל היפך האמת, אין אנו סרים מהסכמת החכמים. יש להבין, מאחר שנאמין שכל מה שמנעה התורה ממנו [כמאכלות אסורות], הוא מזיק אלינו ומוליד רושם רע בנפשותינו, ואף על פי שלא נדע סיבתו, אם כן אם יסכימו החכמים בדבר אחד טמא שהוא טהור, מה יהיה, הלא הדבר ההוא יזיק אותנו ויפעל מה שבטבעו לפעול, ואף על פי שהסכימו בו החכמים שהוא טהור? הלא אילו יסכימו הרופאים על סם אחד שהוא עושה חוסם במעלה הרביעית [חוסם גבוה], אין ספק שלא תמשך פעולת החוסם בגוף כפי מה שסיכמו בו הרופאים, אלא כפי טבעו של הסם עצמו. כן הדבר שאסרה לנו התורה מצד שהוא מזיק בנפש, איך ישתנה טבע הדבר ההוא מצד שהסכימו בו החכמים שהוא מותר? הלא זה אי אפשר, רק על צד הפלא. והיה ראוי אם כן יותר שנמשך בזה על פי מה שיתברר לנו מצד נביא או בת קול, שעל דרך זה נתברר לנו אמיתת הדבר בעצמו?

ההתבטלות לחכמים מסירה השפעה שלילית

יג. ואני סובר, שאי אפשר שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל, גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר. לפי שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה לשמוע למצות החכמים מורי התורה, הוא הדבר היותר אהוב אצלו יתברך, כאמרו (שמואל א טו ט): "הֲנָה שָׁמַע מְזַבַּח טוֹב", ותיקון זה יסיר הרוע אשר מעותד להתיילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא. וגם כי ישיגו ויכירו בדבר האסור שהוא מותר, הימשכו אחר עצתם והיותו נמשך אחריהם, יסיר מנפשו כל אותו רוע שהיה ראוי שיתילד מצד אכילת הדבר האסור ההוא. ולכן ציותה התורה ואמרה: "לא תסור מן הַדְבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יְמִין וּשְׂמאל". עד כאן מדבריו הנפלאים של הר"ן.

יד. מכאן רואים כמה גדול כוחם של חכמי ישראל, לשלוט גם על טבע הבריאה ולשנות מציאות, ולהסיר הנזק אפילו ממאכל שאמור להזיק, מתוקפו של אותו "ייפוי כח" שנתנה להם התורה, להכריע לכאן או לכאן! וכרעיון זה רואים גם במהר"ל (תפארת ישראל פ"ח) שכתב, שאין התורה ספר רפואות, ולא נאסרו מאכלות אסורות משום שהם בעצמותם מטמטמים את הלב, אלא רק משום שנאסרו באכילה - לכן

שישבו כחצי גורן עגולה, והביאו איש אחד לדין שעבר עבירה שחייבים עליה מיתה בידי שמים, אלא שישנן שתי דעות אם חייבים מיתה על עוון זה, והיו מיימינים ומשמאלים, ונחלקו אם בספק של פוסקים שנחלקו כאן בארץ, יש לפטור בידי שמים או לא? והשטן היה עומד לשטנו, ושמעתי קול שאמרו: "נשאל לבית דין של מטה", ושאלו אותי על זה, והשבת, כי גם בדיני שמים פטור מספק, שכן מבואר בכסף משנה. והשטן רצה לדחוף אותי, באומרו, מה לך להתערב במשפט בית דין העליון. ואמרת פסוק (זכריה ג ב): "יָגַעַר ה' בְּךָ הַשָּׁטָן", וגם כי הלא נשאלתי על זה ונדרשתי לאשר שאלוני, ועוד דברים, ויצא הפסק לפוטרו. ואיך והנה חלום. ולא זכרתי המקום שבכסף משנה איפה הוא, והאיר היום והלכתי לביתי וחיפשתי ומצאתי שכן הוא בכסף משנה בהלכות פסולי המוקדשים (פרק טז הלכה ט) שאם יש ספק אם חייב כרת, ספק עונשים להקל. ע"כ. הנה לנו שבבית דין של מעלה הכריעו על פי מה שכתב כאן בעולם הזה מרן רבנו יוסף קארו בחיבורו הכסף משנה. (יחיה דעת ח"ו הקדמה ע"י)

2 ובענין זה שמעתי פעם ממרן זצ"ל, כי הנה הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ו) פסק, שאדם המאמין שיש ריבון אחד לעולם, אבל אומר שהוא גוף ובעל צורה - הריהו 'מין' ואין לו חלק לעולם הבא. והשיג עליו הרמב"ד: מדוע לא יהיה לו חלק לעולם הבא, והרי טעותו היא טעות שגדולים וטובים טעו בה, ולא מחמת כפירה, אלא מחמת שהתורה וחד"ל פעמים שהשתמשו במשל כדי לסבר את האוזן, כמו (בראשית ו, ו) ויקרא יט, דברים ו, יח, זכריה ד ט: "עיני ה'", וכן (שמות א ט) "יד ה'", או (שמות טו) "מינך ה" ועוד, וטעו וחשבו שכאילו יש לו להקב"ה גוף ודמות הגוף, חס ושלום. אבל בודאי אין בליבם מחשבת כפירה, ולמה ימנע חלקם לעולם הבא? וכתב הגאון ההפלא"ה, כי לא אחר שפסק הרמב"ם שלאותם שטעו כנ"ל, אין חלק לעולם הבא, הוציאו אותם מגן עדן, ואמרו להם, כי כך פסק הרמב"ם. אבל לאחר כמה שנים שבא הרמב"ד ולימד עליהם זכות, החזירו אותם שוב לגן עדן, כי עכשיו יש להם על מי לסמוך!

וכיוצא בזה כתב המהרש"ם (בהקדמה לספרו תכלת מרדכי), וזו לשונו: פעם אחת חלמתי בחול המועד סוכות בהיותי ישן בסוכה, שהייתי לפני בית דין של מעלה, וראיתי

פוגמים הם בנפש, וחז"ל דקדקו בלשונם ואמרו (יומא לט ע"א): "עבירה מטמטמת ליבו של אדם". לכן מובן שכאשר חכמי ישראל פוסקים שאין המאכל אסור, ממילא אין כאן עבירה, לכן גם לא יהיה טמטום.³

הקב"ה ממתין לחכמי ישראל

טו. בגמרא חגיגה (טו ע"ב) מסופר שרבה בר שילא היה מהלך בדרך ופגש באליהו הנביא, ושאל אותו מה עושה הקב"ה כעת? אמר לו, אומר שמועות בשם החכמים, חוץ מרבי מאיר בעל הנס שאינו אומר בשמו. אמר לו למה? אמר לו משום שלמד תורה מאחר [אלישע בן אבויה, שהיה גדול בתורה ופקר, לכן לא מזכירים את שמו אלא אומרים "אחר"]. אמר לו: ומה יש בזה, והלוא רבי מאיר, רימון מצא, תוכו אכל, קליפתו זרק?! - הוא לקח ממנו רק את הדברים הטובים. אמר לו: עכשיו בדיוק ברגע זה אומר הקב"ה שמועה בשם רבי מאיר. ע"כ. פלא פלאות. וכתב על זה בספר חסידים (סימן רכז), והלא הכל גלוי וידוע לפניו יתברך, ולמה לא היה אומר הקב"ה שמועה מרבי מאיר עד שיבוא רבה בר שילא ויסגור עליו? אלא חפץ הוא יתברך שיסכימו עליונים ותחתונים למידת משפטיו. כמו שנאמר (ישעיה מד כז): "מִקֵּים דְּבַר עֲבָדוֹ וַעֲצַת מְלֹאכָיו יִשְׁלִים", שכאשר העליונים אומרים לכך וכך ראויים, אומר הקב"ה המתינו עד שהצדיקים התחתונים יאמרו כן.⁴

תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה

טז. אמרו חז"ל (מגילה לא ע"ב): "עזרא הסופר תיקן להם לישראל שיהיו קוראים קללות שבתורת כהנים [פרשת בחוקותי] קודם עצרת [שהיא ראש השנה לאילנות], וקללות שבמשנה תורה [פרשת כי תבוא] קודם ראש השנה [א' בתשרי], כדי שתכלה שנה וקללותיה". ובדרך דרש ביארו: ראש השנה של תשרי הוא מבחינה גשמית, וכדברי הגמרא (ביצה טז רע"א) "כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה", קובעים לו פרנסה, בריאות וכו'. אבל חג עצרת הוא ראש השנה מבחינה רוחנית, אמנם "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", יגיעת ומצאת תאמין, אבל ככל שהאדם זוכה ביום זה להתאמץ ולעסוק בתורה יותר, הוא מכין לעצמו בית קיבול לקבלת התורה. וככל שמקבל עליו עול תורה יותר, הוא זוכה לצאת מאפילה לאורה יותר, ולקבל יותר מאותה הארה שהיתה לאבותינו במעמד הר סיני.

יז. וצריך לדעת, שההבדל בין אדם עם תורה לאדם בלי תורה, זה לא ששניהם אותו דבר, רק שלזה יש מעלה יותר. אלא ההבדל הוא הרבה יותר גדול, מי שיש לו תורה הוא אדם אחר לגמרי, מהות אחרת, משהו אחר. התורה מעדנת גופו של אדם, מלמדת אותו דרכי חיים, ככל שהוא עוסק בתורה יותר, הוא נעשה מיוחד יותר. לא כמו בענייני עולם הזה, אדם שהוא נגר, חשמלאי, קבלן מקצועי, האם זה משנה משהו בעצם אישיותו? האם ההתמחות שלו עושה אותו שונה ממה שהיה קודם? כלל וכלל לא. הוא אותו בן אדם, רק בתוספת ידע. לא כן העוסק בתורה, ככל שמשקיע ומתאמץ יותר, ועל הכל משקיע בלימוד המוסר ומידות טובות, ממילא התורה הופכת להיות חלק ממהותו ואישיותו. ההסתכלות עליו אחרת, זה בן תורה, מצפים ממנו יותר. ובעצם אלו דברי רבא בגמרא סנהדרין (צט ע"ב): "כולהו גופי

דרופתקי נינהו [כל הגופים נרתיקים הם], טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא" [אשרי הזוכה שגופו נעשה נרתיק לתורה]. כלומר, גוף הוא בית קיבול, השאלה מה אדם ממלא בבית קיבול שלו, יש כאלו ממלאים מקצועות שונים, נגרות, חשמל, מחשבים וכו', אבל יש מעדיפים למלאות תורה, ואשרי הזוכה שהגוף שלו נרתיק לתורה, כי אז הוא נהיה משהו אחר לגמרי, מהות אחרת, בבחינת "הַקָּמַת אֶדָם תְּאִיר פְּנֵיו" (קהלת ח א).

יח. ולפי זה מובן, מה שהגמרא אומרת בפסחים (סח ע"ב), שרב יוסף היה אומר לבני ביתו, שיכינו לסעודת חג השבועות בשר עגל משולש.⁵ אמר: "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא?" כלומר, אם לא היום הזה - יום מתן תורה שגרם לי להתעלות, כמה יוסף יש בשוק, ומה ההבדל ביני לבינם? נמצא שכל ההבדל בינינו, הוא רק בגלל התורה. ויש להתבונן, מה כוונת רב יוסף, הלוא בכל מקצוע ברור שיש הבדל בין מי שלומד למי שלא לומד, ולכן, גם יוסף הרופא יכול לומר, אם לא היום הזה שהלכתי ללמוד רפואה באוניברסיטה, כמה יוסף איכא בשוקא שלא יודעים רפואה, וכן ירון הטייס, ואבי הנגר, ואלישע החשמלאי. אם כן מה המיוחד דוקא בתורה, שרב יוסף משתבח "אי לאו האי יומא, כמה יוסף איכא בשוקא", הרי ברור שהבדל גדול וענק יש בין מי שעוסק בתורה, למי שלא עוסק, וכבר אמר התנא (אבות פ"ב מ"ה): "אין בור ירא חטא, ולא עם הארץ חסיד", וכן אמרו (תנחומא ויקרא א): "דעת חסרת מה קנית?"

יט. אלא הביאור הוא: בנוהג שבעולם, טיים נחשב יותר מרופא, ורופא יותר ממהנדס, ומהנדס יותר מחייט, וחייט יותר מסנדלר, וסנדלר יותר מפועל ניקיון, וכן הלאה. אולם בזקנותם כולם נעשים שווים. למשל, מי שילך לבקר ב"בית אבות" ויושיבו לפניו, טיים, רופא, מהנדס, חייט ופועל ניקיון, כולם זקנים בני 80 ומעלה, לבושי פיג'מה על הספסל בשמש, ויאמרו לו "מצא את ההבדלים", האם יהיה ניכר הבדל שהוא, האם הוא יוכל להצביע זה היה טיים זה היה רופא?! בודאי שלא. כי לאחר שיצאו לפנסיה, המקצוע שלהם איבד כל משמעות, כעת הוא שווה בין שווים. אבל בתורה זה לא כך, אם יושיבו ביניהם תלמיד חכם, אפילו שהוא זקן מופלג עם פיג'מה, וכבר קשה לו לדבר, ולא כל כך נהנים מעצותיו ודיבוריו, בכל זאת יכירו וידעו כולם שהוא תלמיד חכם, יש עליו היִבָּה, יזהרו יותר בכבודו, יבקשו ממנו ברכה, ירגישו זכות לעמוד על ידו, זכות לשרת אותו, כי על ידי התורה הוא נהיה משהו אחר. לכן דוקא רב יוסף אומר זאת, כי הרי רב יוסף בזקנותו חלה ושכח תלמודו (נדרים מא ע"א), נמצא שעכשיו הוא לא יודע, וגם להבדיל אלה שבשוק לא יודעים, האם חלילה הם שווים? אומר רב יוסף בודאי שלא, יש הבדל גדול ביני לבינם, אני למדתי תורה - נעשיתי אדם אחר לגמרי, מהות אחרת. לכן דוקא הוא מדגיש, אם לא היום הזה של מתן תורה, שבזכותו נעשיתי משהו אחר, כמה יוסף איכא בשוקא.

כ. זהו שתיקן עזרא הסופר קודם חג השבועות, "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה", בואו נכלה את הבטלה, והשעמום, והדיבורים בטלים שבלימוד, ונפתח דף חדש של שאיפות ורצון כנה לעמל התורה, ולעלות מעלה מעלה בדרך התורה, אמן.

ויהי לפלא בעיניו, אמר לו בא תישן אצלי ותראה בעיניך. 'ויהי בחצי הלילה', ותקם הילדה 'ותצעק צעקה גדולה ומרה', ויבהל אחיו עד מאוד. אח זה, שהיה מבאי השיעור של מרן זצ"ל בכל ערב בבית הכנסת "שאלו צדקה" בשכונת "בית ישראל" בירושלים, הציע שיביאו את הבת לרב שיברך אותה אחר השיעור. כידוע, פתח בית הכנסת "שאלו צדקה" עד היום נמצא על הכביש ואין שם מדרכה כלל. הרכב שהיה ממתין לרב להחזירו לביתו, היה עומד ממש סמוך לשתי המדרגות שמהפתח לכביש, ובדיוק שם, ברווח הקטן הזה, המתין האב עם בתו לרב בסיום השיעור, 'ויהי אך יצוא יצא' הרב, אמר אביה לרב שהילדה יש לה פחדים בלילות, שיברך אותה, אז נתן הרב את ידו על ראשה ואמר: "רפואה שלימה, רפואה שלימה", ונכנס לרכב. ומאותו הלילה, בחסדי ה' לנה את שינתה בראגיות עד הבוקר. למחרת כששמע כן האח, הלך וסיפר זאת לגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל, אמר לו הרב: "וכי מה חשבת? זה כח התורה של חכם עובדיה!!!"

⁵ עגל משולש, יש בו שלשה פירושים: א. שלישי לבטן, כי כאשר הבהמה מולידה בקטנותה, אינה בכוחה עדיין, ולכן הוולדות הראשון והשני אינם בריאים כל כך. (רש"י שבת יא ע"א) ב. גדל שלישי ימיו, שאז עיקר טעם בשרו. [כי לפני כן, הוא רך מדי, וכמו בשר עוף, ובזקנותו הוא קשה כמו מטסיק]. (רש"י עירובין סג ע"א) ג. משובח, בריא וטוב (תוספות גיטין נו ע"א).

³ ומסופר על הגאון החסיד רבי אליהו יוסף ריבלין מפלוצק [לפני כ-200 שנה], שחלה בחולי קשה, עד שהרופאים אמרו נושא לחיי, וקבעו שאין תרופה לחוליו. והנה אילו היה קורה חולי כזה בהמה, לדעת מרן הבית יוסף הבהמה היתה כשרה, אבל לדעת הרמ"א הבהמה טריפה. אז אמר הרב, מצאתי לי תקנה מן התורה, אסע לארץ ישראל שהמרא דאתרא הוא מרן הבית יוסף, וכיון ששם נפסקה הלכה כמותו שחולי זה אינו טריפה, ממילא אחיה. וכך עשה, והעתיקו הוא ובני ביתו את מקום מגוריהם לארץ ישראל, וחי שם לאחר מכן יותר מעשרים שנה. (שם עמוד ב)

⁴ כמה גדול כוחו של חכם בישראל, בזכות תורתו והתבטלותו לבורא יתברך. מספרים על גאון עוזנו רבי יוסף חיים זיע"א, שיום אחד היה יושב ואוכל עוגה, ולפתע באו לבקש קמיע לרפואה עבור חולה מסוכן, לקח הרב נייר, סגר אותו והביא להם, וצויה עליהם שלא יפתחוהו, וכך היה. הקמיע הזה עבר מאחד לאחד ופעל ישועות. לאחר ימים רבים לא עמדו ביצר הסקרנות, ואיותה נפשם לפתוח את הקמיע, כדי ללמוד לעשות עוד קמיעים כאלו. להפתעתם, מצאו פירווי עוגה שאכל הרב באותה שעה. אך מאז שעברו על דברי הרב ופתחו את הנייר, פג תוקפה של הסגולה ולא הועילה.

שוב מעשה שאירע לפני כ-50 שנה: אדם ירא שמים, ביום מן הימים בתו בת שש נתקפה לפתע בפחדים בלילות. באמצע הלילה מתעוררת וצועקת צעקות גדולות, כולה פחד, רעדה וחלחלה, ואי אפשר להרגיעה. בצר לו, סיפר את הדברים לאחיו,